

Ацтса 1

Аәалархәра астратегиа аусуратә план

Алагалажәа

Қырттәыла аиурисдиқция атақа икоу, Қырттәыла иузалымхуа ахәтақәа - Абсни Цхинвалтәи аргион/Аахың Уапстәылеи рынхацәа ирызку, Қырттәыла аихабыра аус здырулаз, аөхәарараңәатә азнеишьа өңд абарт аргионқәа рынхацәа алшара рнатоит Қырттәыла егы атерритория икәйнхо атәйлауаа рзы икоу арбазагаңәа зегын рхы иадырхәарц.

Қырттәыла аихабыра хықәкыс ирымоуп ауаапъсыреи аргионқәеи ршәартадара ахъчара амзызла, аиқәшагагатә цәаҳәа нхың иаанхаз ауаа рзааигәахара, урт рыбазашьа аибъетра, рыпхъакра аиткатәра.

Абри аполитика ишъақәыргылоуп аәалархәра астратегиа, Қырттәыла аихабыра уи шықәдышырбәбәеит 2010 шықәса ажырныхәатәи ақетцарада. Абри аусуратә план - ахәынтыккарратә стратегиа апрактикатә анагзара ахырхарала иқатдоу шығоуп. Уи иакымкуа аинциативаңәа алоуп, урт рзыынтығы Абсни Цхинвалтәи аргион/Аахың Уапстәылеи рәкны закәанла инхо ауаапъсыра рыбазашьа аибъетра иазкуп, абарт аргионқәа рынхацәа Қырттәыла атәйлауаа зегын рзы икоу азоужытракәа рхы иадырхәарц алшара роурц, Қырттәыла атәйлауафратә пәстазаара реаладырхәирц рылшарц азы. Убри ақынты, ари аплан, уажәазы еицәыхароу ауаажәлар реинаалара апроцесс иацхрауеит.

Аусуратә план ақны иарбоу апринципкәа, ахатара-пхәысреи, адінхатцаrei, аполитикатә хәапъшыраңәеи, аетникатә хылтшытреи рыла еилых қамтқакуа, Абсни Цхинвалтәи аргион/Аахың Уапстәылеи, абарт аргионқәа рәкны закәанла инхо ауаапъсыреи ирзеиқараны ирызкуп. Қырттәыла аихабыра ибзиатқәйаны еилыркауеит, агеографиатә ҹыдарапкәеи, адемографиатә лабәбареи, уажәетәи аполитикатә тагылазаашьеи, анхацәа реалархәреи, егырт атагылазаашьаңәеи алшараңәеи ирыдхәалоу ҹыдалатәи аудадафраңәа шығоу. Абри зегын аусуратә план еиуеиңшым акомпоненткәа ирныпъшуеит.

Ахәынтыккарратә стратегиаңны ишъақәыргылоу азнеишьа ауаапъсыра ирызкуп (хуманоцентристтәиуп). Аусуратә план хықәкыс иамоуп аиқәшагагатә цәаҳәала еиқәшоу ауаапъсыра реизықазаашьаңәеи реибъереи, русеицуреи, рпартниорреи, Қырттәыла анхацәа зегын ригәреибагара аиташьаңәыргылареи иацхрааша атагылазаашьаңәеи рыпщара. Қырттәыла аихабыра ргәи ишаанаго ала, абарт

аусмөбілдегіткәе қәғиарала рынагзара иабзоураны, енкәшоу ауаажәлар реинаалареи ыргылареи ыршоит.

Аусуратә план ғұшь-хырхараламоуп - агәыхалалратәи, ауасытәсатәи, асоциалтәи, аекономикатәи, урт ирылоуп абарад ахырхарақәа ирызку апограммақәеи апроекткәеи рацәаны. Аусуратә план инатқакны аус здырулаз бжъ-инструментк ыла план ақны иарбоу аусмөбілдегіткәеи апроекткәеи нарыгзоит. Абарад аинструменткәа атыптақны икоу атаххарақәеи, атыптаңтәи анициативақәа ыршығылареи апринципи ирышытакуп.

Аусуратә план ала иазпхыагәтоу анициативақәа Қырттәыла амч змоу азакәан иашьшәалазароуп, тағылазаашьшәак раан урт ынагзараразы апроцедура өңілкәеи административтә структурақәеи иаптатәуп. Аусуратә план инақәырпшны, иашьшәалоу ахырхаратә база аус адырулоит, убри иабзоураны Қырттәыла аихабыра абарад аинциативақәа ынагзараразы алшара роуоит. Қырттәыла аихабыра аусуратә план анышьшәдірбәйелакъ аамыштахъ, азакәанптаратә апсахрақәа рпакет аус адуланы Қырттәыла апарламент иадыргалоит.

2008 шықса жұтарамзазы Қырттәыла Апарламент «Импытахалоу атерриториақәа ирызку» азакәан аднакылеит, 2010 шықса жәабран азы, Венециатәи акомиссия абжыагарақәа инрықәырпшны, ари азакәан апсахрақәа алалеит, абри зегыи иашьшәтакны, Қырттәыла аихабыра азин рымоуп агәыхалалратә ахымпәдара иашьшәалоу, агәрагара аиташьшәдірбәйелакъ иацхраауда апограммақәеи апроекткәеи шыакәдірбәйелакъ. Аусуратә план ала Қырттәыла аихабыра иаадырпшит аәалархәра астратегия ахықәккәеи, «Импытахалоу атерриториақәа ирызку» азакәани ирышьшәалоу апроекткәа ишрыдгыло. Аихабыра ақәтца аус адырулоит, уи иабзоураны, аусуратә план инатқакны инагжатәу апроекткәа рзы азакәанптаралда иазпхыагәтоу апроцедурақәа имариахоит.

Аметодология

Аусуратә план ианыпшүеит Қырттәыла аихабыра рхықәккәа; аусуратә план аус адулара апроцесс аан аинтенсивтә консультациақәа мөбілдесуан ахәынтыккәрратә стратегия аус адулара апроцесс иалахәыз аганкәа зегыи рұны. Урт ирылоуп аполитикатә партиақәеи, ауаажәларратә аиқаарақәеи, егырт атәылақәа реиҳабыррақәеи, аихабырабжъаратә аиқаарақәеи. Аусуратә план иалоуп уажәазы икоу еилахәу апроекткәеи, Апсни Цхинвалтәи арегион/ Аахыт Үаптәылеи реалархәралда агәрагара аиташьшәдірбәйелакъ.

амеханизмкәе; аусуратә документкәа еилдыргеит абарт арегионкәа ирхылашшуа амчра ахатарнакцәа рѣкны. Аусуратә план акәфиара аиурц азы ихымпәдоуп аганкәа зегъы ринтереси ридгылареи аадырпѣшырц.

Аусуратә план – инартбаау, ганрацәалатәи документуп, уи нақ-нақтәи ағиара иашьшатоуп. Аплан шьатас иамоуп ҆шь-программатә хырхараки апроекткәе, урт хықәкыс ирымоуп Ағсни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үапѣстәйлеи рынхацәа рыбазашъя аибътәреи, аиқәшагагатә цәахәа нхытц инх ауааңсыра рзааигәахареи. Апрограмматә хырхара анагзаразы бжъ-инструментк аус ридырулоит.

Ареинтеграция аздааракәа рзы ахәынтқарратә министр иаппарат аусуратә план аус адулара анапхгара азнауеит, аплан анагзарагы иахылашшуеит. Иара убас, аусуратә план адгылара амзызла Қырттәйла аихабыра инарыгжо аусмәңгатәкәа ирхылашны, ари аздааразы атәйлауаөратә уаажәлларра рыбжъгарақәа иазпѣхъагәартоит.

Аусуратә план, астратегия аус арура иацхраауа апрограммақәа ирышьшатоуп; фымз рахъ знык аусуратә ағазарақны, хышықәсахъ знык астратегиатә ағазарақны еитахәапшүеит; ари апроцесс иахылашшуеит аматурабжъаратә гәып. Агәып ғана анатхгара азиуеит Қырттәйла авице-апъыза/ареинтеграция аздааракәа рзы ахәынтқарратә министр. Аусуратә гәып инанагжоит аусуратә план амониторинги, интерес измоу аганкәа зегъы реалархәрала ахәшьшаратаrei.

Қырттәйла аихабыра рзы атак ду амоуп аусуратә план анагзара апроцесс иишиеңшым апартниорцәа реалархәра, урт рыбжъара Ағсни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үапѣстәйлеи рѣкнытә, урт рзы Қырттәйла аихабыра аицалархәразы иатаху аконсультациатә механизмкәа иаңыртоит.

Аеалархәра ҆шь-хырхарак

- Қырттәйла аихабыра хықәкыс ирымоуп агәыхалалратәи ауафытәысатәи, асоциалтәи, аекономикатәи асферақәа рѣкны Ағсни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үапѣстәйлеи рынхацәа рзааигәахара. Аусуратә план ихадоу ахәта ааныркылоит Ағсни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үапѣстәйлеи рынхацәа рыбазашъя аибъера иазку апроекткәа, урт нагжатәуп абарт арегионкәа ирықәынх ауааңсырагы Қырттәйла егъырт ахәтақәа рынхацәа ирымоу алшарақәа роурц азы; иара убас,

еңкәшоу ауаажелларра алахәысқәа русеицура иацхрааует. Хыхъ х зыхцәажәаз азтааракәарыкәетра атак ду иазгәатоуп «Нызқышықәсатәи ағиара ахықәккәа» хәа хъзыс измоу, Еидтоу Амилатқәа рЕиқаара адокумент ақны (2015 ш). Ари адокумент ажарра ағыхреи, агәабзиахъчареи, аттареи, ахаттара-пәхәысратә аиқарареи, аекологиатә тышәынталара аиқаара азтааракәеи ирызкуп.

Ахәынтыяратә стратегия ала ихәақәттоуп апрограмматә хырхарақәеи ахықәккәеи, урт инрытқаны, аусуратә план ақны, Қырттәыла аихабыра уажәы инарыгүзү, зынагжара ргәи итоу, ма, апартниор аиқаарақәа рәкны инарыгүзарц хықәккыс ирымоу апроектқәа аус рыйдурлоит. Иазгәатоуп апрограмматә хырхарақәа:

Агәыхалалратә хырхара:

- Агәыхалалратә цхыраара
- Апсабаратә рыхара

Аудасытәысса изку ахырхара:

- Ауаажелларратә еизықазаашъақәа
- Акультуратә тынхареи еиңшеникәшәареи рыхчара
- Ҙырхагада адыррақәа ралартәара
- Аудасытәысса изинкәа
- Ағар рактивра

Асоциалтә хырхара:

- Аттара
- Агәабзиахъчара
- Апсабарахъчара

Аекономикатә хырхара:

- Ахәаахәттра
- Аицааглыхра
- Акоммуникация
- Аинфраструктура

Аәалархәра аинструментқәа

Иөыцу бжъ-инструментк аусратә план ахықәкқәа нарыгзойт. Абарт аинструментқәа А҃сни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Уапъстәылеи рынхацәа Қырттәыла атәйлауафратә пъстазаарахь ринтеграция иацхраауеит; Қарти А҃сни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Уапъстәылеи ирхылапъшуа амчрақәа рыбжъара аимадарақәеи акоординациеи рышықәыргылара иацхраауеит; иара убас, аусуратә план ала иазпъхагәатоуaproектқәа рзы аинституциатәи, афинанстәи, административтәи ашьата шықәдымырғылоит. Хықәккәак рынагзаразы иапътахоит ихыпъшым аструқтура, уи аинструмент цыпъхъаза аусура еиқәнаршәоит. Абарт аструқтурақәа зегын ихыпъшымкуа аус руеит, урт ирхылапъшуюйт ареинтеграция азтцаарақәа рзы Қырттәыла ахәынтқарратә министр иаппарат, аамтакала, ахәынтқарратә министр иаппарат инанагзойт А҃сни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Уапъстәылеи рхырхарала аәалархәра аполитика аус адулареи амбаапъгареи.

Анейтралтә статус змоу акоординациатә механизмы

Қырттәыла аихабыреи, А҃сни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Уапъстәылеи ирхылапъшуа амчрақәеи абарт арегионкәа рѣны изуа, ахатәгәапъхаратә аидтцаарақәеи рыбжъара акомуникация армариаразы, аусуратә план ишықәнарғылоит анейтралтә статус змоу акоординациатә механизмы (LM).

Акоординациатә механизм хықәкыс иамоуп ағ-гандык ирыдыркылаша, ағ-гандык гырызыфеидоуaproектқәеи аусмбаапъгатәкәеи рыдгылара, иара убас, атыпъакны абарт апроектқәа назыгзо асубиектқәа ацхыраара рытара.

Акоординациатә механизм иалоуп ағ-гандык иззеикәшшахатхаз, еиңықәдымырғылаз акоординаторцәа, уи ала иазпъхагәатоуп ацхырааратә персонал рацәамкуа рила Ақәеи, Цхинвали, иара убас Қарти аофискәа раартра. Ари амеханизм уаанза иқаз аформат ашьатағ иапътахар қалоит, убас еипъш икоу иреиуоуп ақыртуа-апъсуа ғ-гантәи акоординациатә комиссия. Акоординациатә механизм аус ауеит жәларбжъаратәи агәыхалалратә аиқаара аегидала.

Анейтралтә ахатә гәраргагеи, аитатразы адокументи

Қырттәыла аихабыра ө-хык змоу анеитралтә документ иапұрыттоит, ари адокумент Абсни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үаңстәылеи рынхацә алшара рнатоит асоциалтә аматура рхы иадырхәарц, рхы иақәйтны еитатцырц.

Қырттәыла атәйлауафра шъақәзырбәбәо ахатә гәараргага ма апаспорт згарц ртаху, Абсни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үаңстәылеи рынхацә абри адокумент аиура ирпұрыхагамхароуп.

Қырттәыла анхацәа зегы, еилых ымамкәа, атәйлауафратә зинқәеи асоциалтә азоужътрақәеи рхы иадырхәарц азин ымоуп; Қырттәыла аихабыра хықәкыс ирымоуп абарт аprivilegiakәа анхацәа зегы рхы иадырхәаратәы алшара рытара. Қырттәыла атәйлауафра шъақәзырбәбәо ахатә гәараргага аиура аан Абсни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үаңстәылеи рұнды закәанла инхо ауаапұсыра ирызцәыртца апрактикатәи аполитикатәи аудафрақәа рұыхра амзызла, иашьашәалоу азакәанпәттаратә база аус адырулеит. Уи иашьатакны, «Анеитралтә ахатә гәараргага» ирминоу атасла ирыттоит. (NID). Абри еиңш ахатә гәараргага змоу ахағы Қырттәыла анхацәа рзы иазпұхыагәтоу асоциалтә азоужътрақәа зегы рхархәаразы азин имоуп; иара убас, ааглыхратә, ма ааглыхра иадхәалам аус инапалаикырц, ахатәы ма ахәынтыккәратә сектор ағы аус иур илшоит (абри еиңш атагылазаашьағы «Анеитралтә» - «Атәйлауафразы инеитралу» ауп иаанаго. Анеитралтә ахатә гәараргага атара-аиура апрактикатә хықәккәа рзы маңара иазпұхыагәтоуп. Қырттәыла Аконституция иашьашәаланы, Абсны анхацәа рзы «Анеитралтә ахатә гәараргага» 2 бышшәек рыла, акыртшәалеи пұсылыпхуеит).

Иара убас, абри агәараргага зго ахағекәа «Аитатразы анеитралтә документтүү» ганы (NTD) закәанла ахәаанырцә ицар рылшоит (Аитатразы анеитралтә документ ииашатәкъаны laissez-passar ауп). Аитатразы анеитралтә документ иабзоураны, жәларбжъаратәи азин еилаганы жәларбжъаратәи апаспортқәа ргара ахымпәдара изуеит. Абарт апаспортқәа рзакәанымра шъақәнарбәбәеит «Қырттәылақны аимак иазку афақтқәа шъақәзырбәбәо ахыпшым жәларбжъаратәи акомиссия» аихшыалағы (Талиавини леихшыала). Аитатразы анеитралтә документ жәларбжъаратәи азин иашьашәахаларц азы, уи иаңтахоит жәларбжъаратәи азин аекспертцәа рұнды аусеицура ала.

Агәрагара афонд

Аԥсни Цхинвалтәи арегион/Аахың Уаԥстәылеи рୁны, иара убас, аиқәшагагатә цәахәақәа рыбжъареи апроектқәа назыгүо аиәкаарақәа агрантқәа рытара амзызла иап්тахойт агәрагара афонд, уи жәларбжъаратәи аиәкаарақәа рнапхгара атқа иқалоит, адонорцәа рганақынтә абжъаратә фунқциақәа амазаауеит. Афонд адонорцәеи агрант зауа аиәкаарақәеи рыбжъара акоординация иармариоит, аԥара ззалырхыз апроектқәа аусуратә план Ҧышхырхарык иршашәалазар гәартоит; аха, аамтакала, ареинтеграция азтаарақәа рзы ахәынтқарратә министр иқны аконсультациақәа ирхысны, адонорцәа егырт апроектқәа рзгы аԥара алышыр ылшоит.

Агәрагара афонд аформаттәкәа ихәақәттахойт аусуратә план ианышақәдүрб әбәалакъ аамыштыхъ; өырпәштәис иахгар ҳалшоит Евроеидгыла-Африкатә аинфраструктуратә агәрагара, ма Адунейтә банк ақны иап්тоу, Афганистан аиташьяқәыргылара агәрагара афондқәа. Иара убас, афонд иазпәхъагәнатоит Евроеидгыла/Еидтоу Амилатқәа рЕиәкаара аәиара апрограмма агәрагара аиташьяқәыргылара заанаттәи ақәөйтре амеханизм (COBERM) аԥышәарагы.

Еилахәу аинвестициатә фонд

Еилахәу аинвестициатә фонд (JIF) иап්тахойт Аԥсни Цхинвалтәи арегион/Аахың Уаԥстәылеи рୁны, иара убас, аиқәшагагатә цәахәақәа рыбжъара изуа ааглыхыртакәа рୁны, алагартатә капитал рзалхра амзызла. Еилахәу аинвестициатә фонд атыпәантәи аекономика аәиара иазку, аусуртатыпқәа еиқәзыршәо, еиқәшагагатә цәахәала еидыху ауаап්сыра рыбжъара акомерциатә еизықазаашьяқәа рышьяқәыргылара иацхраая абизнесусура иадгылоит. Лымкаала, аинвестициатә фонд азы аԥара еицалырхуеит адонортә аиәкаарақәеи абизнесструктуралықәеи, афонд ахархәараөы иқалоит амилаттәи арегионалтәи ахәаахәттратә палатақәа рматтура.

Аусеицұра агентра

Аусеицұра агентра (СА) иап්тахойт аиқәшагагатә цәахәа ағ-ганд рыбжъара аизықазаашьяқәа рышьяқәыргылара ацхыраразы. Аәалархәра астратегия анагжаразы иацтаны афункцияқәа атакуп, иқоу ахәынтқарратә структуралықәа абарт афункцияқәа реилагжара ылшом. Убри ақынтар, ареинтеграция азтаарақәа рзы ахәынтқарратә министр иаппарат ахылаңшра атқа

ишъақәгылоит азеипш зин аиуристтә хағы - аусеицур агентра, уи аусура ала ахәынтыкка атъара ззалнахыз апроектқәа рынагзара иацхраауеит.

Аусеицур агентра аиәкаарақәа ирыцхраауеит аиқәшагагатә цәахәа нақ-аақ апартниорцәа рыпъшаарағы, абизнес аәниаразы атагылазаашақәа реибұтәра амзызла атыпбантәи анапхгара ирыцхраауеит. Иара убас, апроект аусушьеи, абизнеси Қырттәыла азакәанпәттареи жәларбжъаратәи азини ирышьашәалазарц иқартсоит. Қырттәылеи ахәаанырцәи рұны апотенциалтә партниорцәа рзы алшарақәа шъақәддыргылоит.

Афинанстә институт

Апсни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Ұапъстәылеи рұны изуа агәыхалалратәи, аәниаратәи аиәкаарақәа русуразы, инормалу абизнесусура азеипштәекъя, афинанстә операциакәа рынагзара атахуп. Қырттәыла аихабыра рықәшахатрала, Апсни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Ұапъстәылеи рұны ашәкәы итарыфуа афинанстә институтқәа (FI) рыцхыраарала апъаратә пъхъазара аартреи, апъаратә аиагарақәеи, егырт азакәантә операциакәеи рынагзараразы алшара қалоит. Афинанстә институт анапхгаратсақа иқазар қалоит ипъку акомерциатә абанктә функциақәа змоу, Қырттәыла иқоу абанкқәа руакы.

Еилахәу асоцио-экономикатә зона

Абизнесусуреи асоциалтә аматүреи рынагзараразы иатаху аинфраструктурала еиқәышәоу, еилахәу асоциалтә-экономикатә зона иаңдахоит аиқәшагагатә цәахәа иазааигәаны, Қырттәыла ахылапъшра атсақа иқоу атерриториақны, уи иабзоураны, аиқәшагагатә цәахәақәа рыбжъара аалытци аматүреи рзы атажхара цәыртцеит.

Еилахәу асоцио-экономикатә зона иакыу аха ишъақәнаргылоит, уи иалоуп аалыт ақатцаразы иатаху аза анагареи, аалыт апътареи, атра ататареи, ахатабзиара ахылапъшреи, адистрибуции. Ихадоу ахырхараны иқоу ақытанхамбоуп, аха афеида аазго егырт абизнес усурақәагы аәниара роур қалоит. Ари аинциативала иазпъхъагәатоуп атажхарақәа ранализ; афермерцәа ажела рyzнагареи, атехникала реикәышәареи (азанаат атцаара, адғылаарыхратә аппаратура рyzнагара, атәахра, аматериалтә-техникатә базала реикәышәара). IZES инацакны иаңдахоит ақытанхамбатә аалыт аус адулареи атра ататареи рзы иатаху аинфраструктура. Убасқан, аполитикатә

аиңагыларақәеи, аиқешагагатә цәаҳәа ахысра иадхәалоу аоперациатә харцьқәеи раңқысыс абизнесинтерескәа иаҳа акапан роуит.

IZES инаңакны аус зуа ааглыхыртақәеи урт рұнны аус зуа анхаңәеи рзы азоужътратә ашәахтә тәгылаашъақәа иаңтахар қалоит.

Еилахәу асоцил-економикатә зона ақытанхамфатә аалытқ аеқспорт иаңхраауеит, уи ахархәараңы иқалоит Қырттәыла иамоу абизнес еизықазаашъақәеи, иара убас, Қырттәыла ахархәараңы икоу, ма нақ-нақ иқало чыдалатәи ахәаахтәратә режимгүй. Чыдала иаңтоу, акредитация змоу алабораториеси иашъашәалоу ахәшъаратаратә аоргани, абаңт азонақәа рұнны иаңтоу, ма Аңсни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үаңстәылеи рұнынты инагоу, аеқспорт азы ирмазеиу аалытқ асертифицирра азыруит.

Апрограмматә хырхарақәеи апроекткәеи

Абаңт ахырхарақәа рылшарақәа ихәақәткам; Қырттәыла аиҳабыра аинтерес змоу аганқәа зегы аусуратә план ақны иарбоу ахықәккәа ирышьашәалоу апроекткәа цәырганы инарығзап хәа иазыпшуп. Ҳзыхцәажәо апрограмматә хырхарақәа аконцепция шыққадыргылоит. Убри ақнытә апроекткәа аамтакала иакымкуа ахықәккәа рымазар қалоит, урт иакымкуа ахырхарақәа ирышьашәалазар рылшоит. (Чыдалатәи азгәатара ада, «еилахәу» иаңанакуеит аиқешагагатә цәаҳәа нақ-аақ инхо ауаапъсыра, чыдала ахтәаңәеи, еиқәшоу ауаажәларра алахәыңцәеи).

Агәыхалалратә хырхара

Агәыхалалратә цхыраара

Аусуратә план Аңсни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үаңстәылеи рынхаңәа рыбазашъа аиңәреи, рыпстазаареи, ауафытәысса ипсазаракәеи рыхчара зөазызкуа аиңкаарақәа ирыдгылоит. Аусуратә план инаңакны ишъақәыргылоу аинститут ғылқәа абаңт аиңкаарақәа ирыцхраауеит икоу акрақәа рұыхтара.

Аңсабаратә рыцхарақәа

Аңсабаратә рыцхарақәа ирыхъяны ағ-гандрынхаңәа аудадаракәа иртагылоит. Аусуратә план ала иазпхыагәтоуп апревенциатә усмәпәгатәкәа рынагзара, урт хыққәкыс ирымоуп аиқешагагатә цәаҳәа нақ-аақ аекологиатә рыцхареи аепидемиеи ирылтшәахаз азарал амачырхара.

- Аргион ақны икоу азеипш шәартақәа рзы атцаара аицымғапшгара, уртрыбжьара адгылтысреи, аөйгареи, иара убас, апстәкәа рыла иасуа инфекциатә чымазарақәеи рзы.
- Ирласшоу акәғытра иазку, еилахәу амеханизмқәа рыпштара (аикәырхаратәи аиташъақәыргыларатәи аоперацияқәа рзы).
- Аикәырхаратәи аиташъақәыргыларатәи аоперацияқәа назыгшо рзы еилахәу азықатцаарақәа рымғапшгара.

Аудасытәысса изку ахырхара

Аудажелларрабжьаратә аизықазаашъақәа

Аусуратә план аматериалтә феида аазгаша апрактикатә азтаарақәа маңара ракәымкуя, аинаалара апроцесс ақны зтак дуу, акыр зтазкуа аимадарақәа ирышъатакуп. Абарт аусмғапшгатәкәа зегы, бжеихарала, Апсни Цхинвалтәи аргион/Аахыт Уаңстәылеи уажәи ирықәынхой, арт атерриториақәа ркнытә ихтәоу ауаалысреи рыйбжьара аимадарақәа реиташъақәыргылара иазкуп, чыдала иазгәатоу атагылазаашъақәа рыда.

Аусуратә план шыатас иамоуп агәрагара аиташъақәыргылареи атәылауасратә уаажелларратә аиәкаарақәа рыйбжьара информалым адиалоги. Қырттәыла аихабыра Еидтоу Амилатқәа рЕиәкаара ашәартадаратә хейлак № 1325 арезолиуциа чыдалатәи атакы атәаршьоит. Ареинтеграция азтаарақәа рзы Қырттәыла ахәынтарратә министр иаппарат аусуратә план инанагшоит абри арезолиуциа иашшашәаланы.

Аусуратә план иашшанеиуа аинициативақәа ирыдгылоит:

- Аттацәаратә усмғапшгатәкәа рәалархәра: ачара, апсыжра, анышшынтрахь анеира, адинхатцаратә церемониақәа.
- Аиқәшагагатә цәаҳәа нақ-аақ еилоу аттацәарақәа рвизитқәа рыйдгылара.
- Абыргцәа реипшыларақәа рыйдгылара
- Арелигиатәи (адныхәаларатә) атоурых-культуратәи авизитқәа рыйдгылара.
- Ажурналистцәа рейтныпшахлара
- Азанаатдырратә аитныпшахлара (ахтәацәа маңара ракәымкуя).

- Ақултуралық аспорти ресфераға аитның сахларатә үсмәпігатәкәе ридгиларда (ахтәацәе рзы маңара акәымкәе).
- Хабарда изызрыпшаареи, риагареи, абаандадағылар рейтингнұсактардатә комиссия апътарате.

Ақултуратә тынхареи ахатә милаттә қыдарапқәеи рыхъчара

Аусуратә план иалоуп Ақсни Цхинвалтәи арегион/Аахытқ Уапыстәйлеи ркультуратә тынхареи рмилаттә қыдарапқәеи Кырттәйлақны иаҳа активла рыхъчара иззуду аусмәпігатәкәе. Урт рыла иззұхъагәтоуп амилаттә аитататара рбышәе еиңш ауапбс бышшәеи, Кырттәйла Аконституция инәкәырпәшны Ақсны ахәйнәтқарратә бышшәе еиңш апъсуа бышшәеи рыхъчара.

- Апъсуа культура иззуду ақыртшәалеи апъсышәалеи, ауапбстә культура иззуду ауапбс бышшәалеи ақыртшәалеи ашәкәкәе ркынпәхъра.
- Ақыртуа школқәеи ауниверситеткәеи рқны апъсуа бышшәеи ауапбс бышшәеи рттара адғылара.
- Ақултуратә тынхара ахъчара аус адзыуло апъсуа диаспора реиқаарақәа рқны аимадарақәа рырбәбәара; есышықәсатәи аконференция амбапбага
- Ақултуратә тынхара ахъчаралы ихымпәдоу еилахәу ауранагжаралы UNESCO адғылара аиура.
- Ақеатәи архив ағиара аңыраара атара (Қарттәи архив ақынты архивтә материалқәек рыштәхьеит).
- Қарт амүзеикәа рқны апъсуен ауапбси ақултуралық ақеакъкәа рыпбттара.
- Апъсуен ауапбси абызшәақәа рыла арадиодырратарақәа ридгиларда.
- Рхы инәкәитны Анцә иматура анагжаралы аңыраара рыхтара, адоухатә хәекәа рейтингтреи, ипбшоу адінтә матәарқәа уадафрада риагареи рыла.

Уадафрада адырракәа ралартәара

Аусуратә план ахырхарақәа зегзы аиқешагагатә цәхәала еиқәшоу ауажәлар рыхжара ихпәмүркәакуа адырракәа ралартәара иацхрауеит. Аусуратә план иалоуп адырракәа ралартәара апроцесс еиңбазтәо амеханизмкәа:

- А҃сни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үапъстәылеи, Қырттәыла егырт ахәтақәеи р්кнытә ажурналистцәа рзы аргулиартә аиԥыларақәа реиԥкаара.
- Қырттәылазы иазпъхъагәатоу аттаратә түркәеи апрограммақәеи рәзы А҃сни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үапъстәылеирынхацәа ре алархәра – Натои, Евроeidгылеи, егырт жәларбжъаратәи аиԥаракәеи р්кны.
- Еиқәшоу ауаажәларра алахәыңцәа рыбжъара аизықазаашъақәеи асоциалтә комуникации рзы еилахәу аинтернет портал апътара. Азоужұтратә, ирласжоу аинтернет аиқәышәара иазку Қырттәыла аихабыра ринициатива инақәышырьшны, аинтернет ахархәаразы ацхыраара атара.
- Аиқәшагагатә цәахәа иазааигоу атерриториакәа р්кны икоу арадио телехәаپъшратә станциақәа русушы аиԥьера.

Ауафытәысса изинқәа

Қырттәыла аинтерескәа ирылоуп ахатә тәылауаа, урт рыбжъара А҃сни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үапъстәылеирынхацәа рзинқәа рыхъчара. Аусуратә план иалоуп азинқәа рыхъчареи, ауафытәысса изинқәа рсфера иадхәаланы ахшыңдырра артцаулареи хықәкыс измоу, иакымкәа аусмбаңгатәкәа.

- Аибашьра иалтшәаны азарал зауз атерриториакәа р්кны ауафытәысса изинқәа рмониторинг амбаңгаразы, заанат иззеикәшашатх аформат инатқаны, ауафытәысса изинқәа рыхъчаратә жәларбжъаратәи аиԥаракәеи, ауафытәысса изинқәа аус рыдызуло аихабырабжъаратә аиԥаракәеи раапъхъара.
- Аимак иалтшәаны азарал зауз атерриториакәа р්кны ауафытәысса изинқәа иазку азтцаарақәа ирыдхәаланы иашашәалоу азакәанпътаратә усурғадылар: адырратаратә буклеткәа ркыпъхъра, рейтагара, асеминаркәа рымбаңгара.
- Аимак иалтшәаны азарал зауз атыпъкәа р්кны асоциалтә азини ахатә мазареи рызтцаарақәа аус рыдызуло агәыпъкәа ацхыраара рытара.

Ағар рактивра

Еиқешоу ауаажәларра рабиғара өңд әибашъранзатәи Қырттәыла ргәалашәом. Аиқешагагатә цәахәала еиқешоу ағар реизгареи, реиғизара артаулареи, ағар рыбжъара агәреибагара ашъақәыргылареи амзызла аусуратә план иалоуп аспорттәи, акультуратәи, агәрығыхаратәи аусмәапбатәкә.

- Аиқешагагатә цәахәала еиқешоу ағар рәалархәрала аконцерткәеи атеатралтә арбарақәеи рымбағара.
- Аиқешагагатә цәахәала еиқешоу иқәыпшү аспортсменцәа рзы аспорттә аицлабракәеи аспорттә аизара/азықатцарапқәеи рымбағара.
- Аиқешагагатә цәахәала еиқешоу ахәыңқәа рзы архынратә лагеркәа реиғекаара.
- Қырттәыла нақ-нақтәи аелита рзы иқәыпшү алидерцәа рыла еилахәу апограммақәа аус рыдулара.
- Абсни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үапстәылеи рынхацәа Қырттәыла иазалху ағартә гранттә программақәа рәалархура.

Асоциалтә хырхара

Аттара

Анеитралтә ахатә гәраргага змоу, Абсни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үапстәылеи рынхацәа рхы иадырхәарц ылшоит Қырттәыла атәйлауаа зегбы рзы иазпхагәатоу аттара аиуразы алшарақәа. Урт Қырттәыла Иреихазоу аттараиуртакәа ирталарц, Қырттәыла астудентцәа рзы иазпхагәатоу жәларбжъаратәи астипендиатә программақәа рәаладырхәырц алшара роуот; убарт ирылоуп Қырттәыла аттараиуртакәа ирыдыргало жәларбжъаратәи аитныпсахларатә программақәагы.

Аусуратә план ақны ишъақәгылоу атагылазаашъақәа ирыбзоураны, Абсни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үапстәылеи рынхацәа аттара аиуразы алшарақәа иаха имарианы рхы иадырхәоит.

- Анеитралтә ахатә гәраргага змоу ахағқәа алшара роуот Иреихазоу аттараиуртакәа рахъ аталаратә ағышәарақәа ағсуеи, ауағси, аурыси абызшәақәа рыла иртиирц.
- Абсни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үапстәылеи рстудентцәа рзы жәларбжъаратәи астандартқәа инрықәырпшны аттаратә гәраргагакәа рсертифицирра.

- «Ахатә компиутер ахәыцы цыпхъаҗа изы» ҳәа хъзыс измоу Қырттәыла аиҳабыра рпрограмма өңц инақәырпәшны, Аԥсни Цхинвалтәи аргион Аахыт Үап҃стәылеи рѣкны аклассахь ицо ахәычқәа зегъы аперсоналтә компиутер ropyдгалара.
- Аԥсни Цхинвалтәи аргион/Аахыт Үап҃стәылеи рѣкны «Идиртә, ита Қырттәыла уацны» ҳәа хъзыс измоу аргорамма өңц алартәара. Абри аргораммала иазпхъагәтоуп атәыла зегъы амасштаб ала нызқысык англыз бызшәа аинструкторцәа русура. Иара убас, атәым бызшәақәа (европатәи абызшәақәа) р҃тара иацхрааует егъырт аргораммақәагы.
- Қырттәыла атца амиинистрракны икоу аматурабжъаратә комиссиеи аусуратә гәыпьи, Аԥсни Цхинвалтәи аргион/Аахыт Үап҃стәылеи р҃тарауаан еицны, аԥсуен ауаԥси абызшәақәа рыла аитбырајатәи аклассқәа рыртагашәкәеи, ахәычбаҳча ахәычқәа рзы чыдалатәи алитетатуреи иаԥырткоит.
- Қарттәи ахәынтыккарратә университет аќны абхазология ахырхара артбаара, Аԥсны икоу аинститутқәа рѣкны аитныпхъартақәа ацхыраара рытара (акыпхътә материалқәеи, аелеектронтә ресурсқәеи, аинфраструктуреи, аменеңмъенти рѣкны аԥышәа ала).

Агәабзиахъчара

Агәабзиахъчара асферақны Қырттәыла атәылауаа ирымоу азоужътрақәа зегъы Аԥсни Цхинвалтәи аргион/Аахыт Үап҃стәылеи рынхацәа рызгы иазпхъагәтоуп. Анейтралтә ахатә гәраргага змоу ахаекәа атәыла зегъы аќны амедицинатә цхыраара роурц рылшоит, уи иалоуп хырғашаа змам атагылазаашъақәа раан атранспортациагы. Аусуратә план иалоуп Аԥсни Цхинвалтәи аргион/Аахыт Үап҃стәылеи рынхацәа ргәабзиареи ргәабзиахъчареи еиۇыздәо атагылазаашъақәа.

- Қарт икоу, иара убас, Жәыргыт азы ихымпәадоу аресурсқәа рышъақәыргыларазы атцааракәа реицимфәап҃гара. Ахшығзышьра роут

аспиди, аимхәацәгътеи, ақыба ачымазарақәеи, арғышъагақәа рхархәареи, атрансмилаттә инфекциатә шәартакәеи.

- Ачымазарақәа заанаттәи рпревенциахъ зхы рхоу агәабзиахъчара асферәкны аус зуша аусуратә гәып апъцара.
- Апъсни Цхинвалтәи аргион/Аахыт Уапъстәылеи рѣкны икоу амедицинатә таххарақәа рхәақәтцара ашъақарчымазареи аимхәацәгъеи змоу рзы.
- Апъсни Цхинвалтәи аргион/Аахыт Уапъстәылеи рынхаңәа амедицинатә апъгаңса ахархәаразы алшара рытара; амедициантә апъгаңсала иазпъхъагәтам атагылазаашъақәа рзы чыдалатәи афонд апъцара.
- Апъсни Цхинвалтәи регион/Аахыт Уапъстәылеи рынхаңәа амобилтә клиникақәа рыдгалара.
- Асанитартәи афитосанитартәи азтааракәа рзы аусеицура.
- Аспид иадхәаланы аконсультациакәа рымғапъгареи анализ ақатцареи.
- Ахшарадара ахәышетәра аиශкаара.

Апъсабарахъчара

Апъсабаратә лагылазаара Қырттәыла аргионқәа зегыры рбениароуп, апъсабара ажъашьра аполитикатә аиශшагагатә цәахәа иахыпъшым.

- Апъсни Цхинвалтәи аргион/Аахыт Уапъстәылеи рѣкны апъсабарахъчаратә усмғапъгатәкәа рынагзара; ари ахырхарала аус зуа ихәынтқарратәым аиශкаарақәа ацхыраара рытарала; иара убас, апъсабарахъчаратә гәыпъкәеи ахылапъшратә аиශкаарақәеи рыдгылара.
- Қырттәыла амилаттә парккәа рсистема инақәырпъшны, Апъсни Цхинвалтәи аргион/Аахыт Уапъстәылеи рѣкны кыс змам атерриториакәа рыпъцара. UNESCO ала ихъчуу атерриториакәа рстатус ратәашьара.

Аекономикатә хырхара

Аимак аамыштыхай атагылазаашъа шыцәгъоугы, ағ-гандык рыбжъара аимак шыкоугы, аалытци ахәаахәттратә центркәеи иааигәаны рықазаара иабзоураны, ахәаахәтреи аиශшагагатә цәахәа ахысреи афақтқәа уажәгъы икоуп. Лымкаала, ақалақықәа Жәыргыты Гори р҃цармықыақәеи рхәаахәттратә

обиеқтқеи иааигәаны иахыыкоу ақнитә, аалыңт әхә иаҳа иахъмачу ақынты, А҃сни Цхинвалтәи арегион/Аахың Уаңстәылеи рынхаңәи аусуратә хаңкәеи абарт аңьармыкъакәа егырт апотенциалтә үңармыкъакәа раңкыс иаҳа ихы иадырхәоит.

Аусуратә план иалоуп адгалара өңүкәа, уажәгбы икоу ахәаахәтратә аизықазаашъакәа рыйдымлара амзызла, ахәаахәтразы иатаху алшара өңүкәа иапңнатсоит. Аекономикатә еизықазаашъакәеи, еилахәу ааглыхыртақәеи, анфраструктуреи, атранспорттә аимадарақәеи реиңъәразы инагжатәуп иашътанеиуа аусмөаңгатәкәа:

Ахәаахәттра

- Аңьармыкъахъ анеира армариара, аиқәшагагатә цәаҳәакәа рұқынты Жәыргыты, Кутешыи, Батыми, Гори, Қарти рхырхарала автобус аужътра ала; А҃сни Цхинвалтәи арегион/Аахың Уаңстәылеи рномерқәа рыла еитатцуа автобускәа аиқәшагагатә цәаҳәакәа рхысразы азин рытара; ахәаахәтратә центрқәа рахъ ицо амбақәа рырееира.
- Аинтеграциатә асоциалтә–економикатә зонақәа инрытқакны азанааттә аттареи аттаратә центрқәеи рыптаралы анхаңәа аусуртала реиқәышшәара; аусуәцәа раңаәәни иахъатаху ааглыхра аәниара.
- Ақридитация змоу апышшәаратә лабораториақәеи иашъашәалоу ахәшъаратаратә аорганқәеи рышъақәышырғыларала жәларбжъаратәи акомерциатә еизықазаашъакәа рахъ аинтеграция адгылара; ашъашәалара ахәшъаратаратә аорган ала, жәларбжъаратәи арегионалтәи астандартқәа инрыкәышшы, атыпқантәи аалыңт асертифицирра азура.

Еилахәу ааглыхра:

- Еилахәу ааглыхра ацхыраара атара.
- Аиқәшагагатә цәаҳәакәа рыйбжъара изуа еилахәу ааглыхыртақәа ацхыраара рытара аллагамтатә капитал апшаараөы.

Акомуникация

- Аңхаңәа рыйбжъара аимадарақәа рышъақәышырғыларазы А҃сни Цхинвалтәи арегион/Аахың Уаңстәылеи рыйбжъара апшытатә ашъымтакәа реитныпсаҳлара аиташъақәышырғылары.

- А҃сни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үаҧстәылеи зыху лаҝә, зыцакра дуу аинтернет ала реикәрышәара.
- Цхинвал анхацәа аелеќтронтә комуникациақәа рхархәагақәа рыла реикәрышәара амзызла, ацифратә система арадиорелетә цәаҳәакәа Гори-Цхинвалтәи ацып්тәаха аиташъақәыргыларатә усуракәа реицимфағара.
- Ақ. Пұти ақ. Аќәеи рыбжьара азатантә аоптика тә ақабельтә магистраль аргылара азтаара аицтцаара, уи, зытбаара дуу ацәахәатә ателекоммуникациатә аматтура еиқәнаршәоит, еиуеип්шым адыррақәеи ахархәагақәеи (абжы, арбагақәа, аbara) иаланартәоит, убри иабзоураны А҃сны анхацәа уадағрада адыррақәа роуоит.
-

Аинфраструктура

- Батыми Аќәеи рыбжьара амшынты апассажиртә маршрут аужытра.
- Аиригациатә системақәа рейташъақәыргылара
- Асанитартә нормақәа рыхъярала А҃сни Цхинвалтәи арегион/Аахыт Үаҧстәылеи ршколқәеи рхәшәтәыртакәеи рейташъақәыргылара. Апроект инатцакны имфағыргоит атыпжантәи атакхарақәа ранализ, иара убас, ихәаақәрткоит ареабилитациатә хыбрақәа рприоритет.